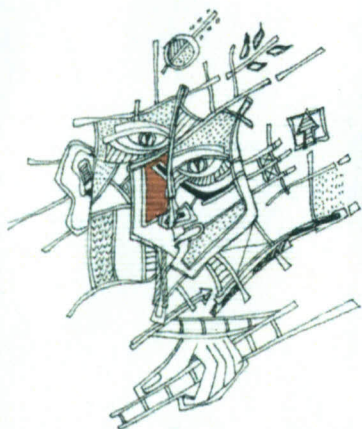

Εμβόλιμον

Έγχειρημα λόγου, τέχνης
καί λοιπής φαντασίας

Τ. ΜΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΣ: για τόν Σ. Κουτσούνη

Μελέτη

56-57

Χειμώνας 2008 – Άνοιξη 2009
Άσπρα Σπίτια Βοιωτίας

ΣΥΝΕΡΓΑΣΘΕΝΤΕΣ

Τάσος Μαδαμόπουλος: Παραλλαγές του μαύρου σέ φόντο λευκό 164

Σχέδια και επίμελεια τεύχους: Γ. Χ. Θεοχάρης

Τάσος Μαδαμόπουλος

Παραλλαγές του μαύρου σε φόντο λευκό

Διακειμενικά νεύματα και ύποσελίδιες μυστικές συναντήσεις
στην ποιητική συλλογή *Παραλλαγές του μαύρου* του Στάθη Κουτσούνη

Α. Ποίηση

έ κατασκοπεύω, Στάθη Κουτσούνη, όταν ανοίγεις στο θησαυροφυλάκιο του Όμηρου τό σταχτί κιβώτιο της Νέκυιας. Βλέπεις τόν Όδυσσέα να πολιορκείται από τις ψυχές άνώνυμων κι επώνυμων νεκρών, που διεκδικούν και πάλι τή φωνή τους. Άρμέγεις τό μέλλον σου από τούς χρησμούς του Τειρεσία. Σε βλέπω μάτια να προσαρθείς τρεις φορές να άγκαλιάσεις τή σκιά τής Άντίκλειας και ύστερα να άπομακρύνεσαι βουβός και φορτωμένος έννοχες, σακατεμένος από τή βαριά κουβέντα της: «όχι, μέσ στό παλάτι δέν μέ πέτυχε ή θεά / πού, σημαδεύοντας καλά, βρίσκει παντού τό στόχο της / δέν πήγα άπ' τά πυκνά δικά της βέλη, μήτε κι έπεσε πάνω μου / άρώστια μισητή, αυτή πού μαρμαζώνει τό κορμί του ανθρώπου / και βγάξει τήν ψυχή του. / Μόνον ό πόθος μου για σένα, τό ξύπνιο σου μαυλό, λαμπρέ Όδυσσέα, / για τήν εύγενική σου καλοσύνη – αυτά μου στέρησαν / τή γλύκα τής ζωής».

Μπορεί και να 'σουν εσύ τό πουλί πού σε κλαδί κυπαρισσιού τόν δέκατο μετά Χριστόν αιώνα είδες τήν πλάκα να σηκώνεται και τόν Κωσταντή να συνομιλεί μακάβρια με τή Λυγερή. Μπορεί να ήσουν μάρτυρας τής σκηνης πού τό τάμα εκπληρώνεται, ματωμένος κι εσύ από τήν έμπειρία κάποιας άνάλογης άπόλειας κι άγκιστρωμένος σε άρπαχτάρι όρκου.

Ό Σολωμός – ό μέγας έθνικός μας μύσσης – ύφανε τό θάνατο με νήματα λεπτά όλων των άποχρώσεων. Ένα-ένα μελέτησες τά ύφάδια. Τίς Νεκρικές Όδες, τό Θάνατο του Λάμπρου και τής Μαρίας, τή Φαρμακωμένη στον Άδη, πού έκατάπιε τό φαρμάκι – σάν άθάνατο νερό – και τραγουδώντας πέφτει στην άγκαλιά του χάρου, τό Είς τό θάνατο του Λορδ Μπάιρον, τό θάνατο του Κρητικού, τά θαυμάσια έπιγραμματα σπαράγματα: «—Μάνα μου, σκιάζομαι πολύ / μήν πεθαμένοι βγούνε. / —Σώπα, παιδάκι μου· οι νεκροί / τήν πλάκα τους βαστούνε».

Ύστερα αντίταμωσες μάνα και γιό στην Όδη του Άνδρέα Κάλβου: «Σεις οι δειλοί άχνύζετε / όταν τίς ψιθυρίση / τ' όνομα του θανάτου / άλλ' άφευκτος ό θάνατος, / άφευκτος είναι». Και πιά κάτω: «Ύέ μου πνέουσας μ' είδες / ό ήλιος κυκλοδιώκτος, / ώς άράχνη, μ' έδίπλωνε / και μέ φώς και μέ θάνατον / άκαταπαύστως». Όμως εσύ δέν άχνισες, δέ φοβήθηκες· άναρριχήθηκες στους δαιδαλώδεις ιστούς τής άράχνης γυρεύοντας στίς *Παραλλαγές του μαύρου* σου άνταύγειες φωτός.

Μπορεί και να σου ράγισαν τήν καρδιά του Παλαμά τά μοιρολόγια για τόν χαμένο τρίχρονο Άλκη. Ίσως να 'θελες κι εσύ ν' άκούσει τή σοφή αλλά άχρηστη πατρική συμβουλή: Ποιά σημάδια να ρίξει ή άγουρη ψυχή πού άποδημεί στο πυκνό δάσος, για να μπορέσει να βρει ξανά τό δρόμο του γυρισμού; Έμαθες πλά στον *Τάφο* του τούς ρυθμούς του άσκοπου αναφιλητού σε σπασμένους δεκαπεντασύλλαβους, πού έγιναν μουσική ύπόκρουση και σε στίχους δικούς σου.

Άκουσες και του Άλεξανδρινού τόν ψίθυρο στο αύτι του Μάρκου: «Ό Λάνης πού άγάπησες έδώ δέν είναι, Μάρκε, / στον τάφο πού έρχεσαι και κλαίς, και μένεις ώρες κι ώρες». Τόν άκολουθήσες επίσης, όταν όργισμένος πετάχτηκε έξω από τό φριχτό σπίτι του νεκρού άγαπημένου Μύρη, «πριν άρπαχθεί, πριν άλλωσθει / άπ' τή Χριστιανούση τους ή θύμηση του Μύρη».

Ξεναγήθηκες στού Καρυωτάκη τήν έλεγειακή ποίηση, κι όταν βγάξει κι όταν φορά τή σατιρική της μάσκα. Τό *ώραίο, φριχτό και άπέριττο τοπίο* στο Η πεδιάς και τό νεκροταφείον γίνεται και σκηνικό δικό σου. Άκούς τό *πένθιμο και κατακόρυφο έμβατήριο*. Κρατάς στα χέρια σου τ' *ώραίο έκείνο γύψινο στεφάνι*. Είσαι ό ένας από τούς τέσσερις πού βαραίνει στον ώμο τους ή έγκιβωτισμένη παρουσία του ποιητή και συμμετέχεις στο τελετουργικό ράντισμα με *χάμα και μέ άγκάθια*.

Σάλπισες τό νυχτερινό προσκλητήριο στον *Νεκρόδειπνο* του Τάκη Σινόπουλου. Γνώρισες τή μο-

ναχική γραφή πού τά χαμένα πρόσωπα ζωντανεύει, γέρους, γυναίκες και παιδιά, *μέρες του σαράντα τέσσερα και μέρες του σαράντα όχτώ*.

Ή μήπως δέν άφουγκράστηκες τά *Έλεγεία τής Όξώπετρας* στη δύση του Όδυσσέα Έλύτη; Έκείνο τό «Σσσσς... πιά τίποτε· τίποτε άσπρο ή λείο πιά τίποτε / Μευστικό, μελωδικό, τίποτε· κανένα φωτισμένο από τό πίσω μέρος / Νέφος...» στο Ύστερο των Σαββάτων, αλλά και τή βάρκα, στο Άκινδύνου, έλπιδοφόρο, άνεμποδίστου, πού «όπου κι άν μπεις άδειο θά φτάσει» «σ' έναν μακρύ θαλασσινό Κεραμεικό»;

Σε βλέπω να βυθοσκοπείς στού Γιάννη Ρίτσου τή μεταθανάτια συλλογή με τόν μελαγχολικό τίτλο *Άργά, πολύ άργά μέσα στη νύχτα*. Άκολουθείς με τό βλέμμα σου τή βάρκα πού διακρίνεται εύκρινέστατα κάτω από τή λαμπρότητα του φεγγαριού με τόν σκοτεινό της βαρκάρη πάντα ίδιο και άγέραστο. Γράφεις μαζί του Τελευταίο καλοκαίρι, πλακωμένο με τή βαριά μυρουδιά του θανάτου, αλλά και «με τήν ύποκριτική εύπλαχνία του» προς έκείνους πού φεύγουν άνεπιστρεπτά.

Καθόσους κι έπινες καφέ στο ίδιο καφενείο με τόν Μίλτο Σαχτούρη, όταν «μιά γυναίκα δίχως χέρια προσπαθούσε / να κρύψει ένα τηλέφωνο μέσα στο στόμα της». Άκουσες από τό *χοντρό κόκκινο πουλί* τήν άπειλή: «—Είσαι άφελής, δέν ξέρεις τίποτε, θά σε σκοτώσω!». Είδες και τό *πυρακτωμένο κεφάλι* του ποιητή στο πιάτο, αυτό πού τό Ξαναφόρεσε και τριγυρούσε «έξαλλος στους δρόμους». Ήσουν μάρτυρας στη σφαγή, όταν *Χριστούγεννα του '48* έπεσε «ή όβίδα στη φάτνη / του μικρού Χριστού». Είδες τό *τόπι του θανάτου*. Τό πήρες και στα χέρια σου και πέρασες πλάι από τά «σκισμένα τά κορίτσια σά χαρτόνι / με στίγματα από θεϊνά μέσα στο κεφάλι».

Με τόν Τάσο Λειβαδίτη θάψατε τόν πατέρα. Έριξες κλεφτές ματιές, όταν άνοιξε ή πόρτα προς τό μεγάλο σκοτάδι. Είδες τά φοβερά βουβά πρόσωπα από τίς ραγισματιές των τοίχων. Τά βράδια σου άκούς τούς νεκρούς να σε επισκέπτονται, να σου κλέβουν τήν κουβέρτα, να πλαгиάζουν έξω από τήν πόρτα σου. Δέν κοιμάσαι. Περιμένεις Ξάγρυπνος τό λάλημα τής αύγης.

Κοιτήσε ή γραφή σου στην Άκαδημία τής Φθοράς τής Κικής Δημουλά. Στα Σημεία των καρπών από τό *Τελευταίο σώμα μου* βίωσες τήν άγωνία της: «Μέ τέτοιο φώς, / δέν μπορεί, / θά φανεί ό πατέρας μου, / δέν θά μείνει νεκρός / —δέν θά σε Ξαναδώ— / θά Ξαναείναι ό πατέρας μου πατέρας / κι όχι μιά χωμάτινη έχεμύθεια». Και στο στυφό έκείνο Σάν να διάλεξες από τήν *Έφηβεία τής λήθης*, όπου τό λίγο χάμα άγοράζεται από τή λαϊκή όχι για τό λουλούδι αλλά για *έξοικειωση*: «Έκει δέν έχει διάλεξε. Έκει μέ κλειστά τά μάτια». Γνώρισες τής Δημουλά όλους τούς άγαπημένους νεκρούς, πού ζούν όμως μαζί της. Όχι ως σκιάς· ως παρουσίες. Έμαθες τό πικρό τό μάθημα. Πώς όσο ένηλικιώνεται ή άπουσία γύρω μας, τόσο έσωτερικά μας κατακτά και άσφυκτικά μας πνίγει.

Στήν *Παραλογή* του Μιχάλη Γκανά άκουσες, είμαι βέβαιος, τή φωνή μιάς άλλης μάνας, σπαραχτική, μ' ένα παράπονο σάν μαχαίρι: «Άμα πεθάνεις θά πεθάνω. Μ' άκούς; // Σ' άκούω. Ψεύτη. / Ούτε αυτά πού μου 'ταξες παιδι δέν κράτησες». Και έγκοιπήθηκες τήν έσχατη παρακίνηση του όμοτέχνου: «Άν είναι να μίλησει κανείς, άς μιλήσει για τήν άγάπη».

Και μίλησες και γι' αυτήν στην έπόμενη ποιητική συλλογή σου, τήν *Τρομοκρατία τής όμορφιάς*.

Β. Πεζογραφία

Μεγάλωσες, Στάθη Κουτσούνη, με τίς παπαδιαμάντειες ιστορίες και τά παραμύθια του Βιζυηνού. Σε τάραξε τό *μοιρολόγι τής φάκας*, θρήνησες κι εσύ τό χαμό τής Άκριβούλας. Ξελοιάσθηκες άπ' τό σουραύλι του βοσκοπούλου. Γεμάτος τύψεις αλλά και με περιέργεια άκατανίκητη βλέπεις κρυμμένους πίσω από τό χείλος τής δεξαμενής τή Φραγκογιαννού να πνίγει τίς δυό αδελφούλες με νου *ψηλαμένο*. Κράτησες έπτασφράγιστο μυστικό τό *αμάρτημα τής μητρός* του Γιωργάκη μέχρι τήν άποκαλυπτική σκηνη τής έξομολόγησης και συνωμότησης με τόν παππού στο *μόνον τής ζωής του ταξείδιον* να άφηγηθείς τόσες μαύρες πλαστές ιστορίες όσες κι έκείνος, γιατί τό Ξέρες πώς κι εσύ δέ θά μπορέσεις ποτέ να άφηγηθείς τή μόνη άληθινή, καταδίκη σου ιστορία.

Γύρισες στο κονάκι του ληστή μαζί μ' αυτόν και βρήκες τή γυναίκα του με παιδι Ξάγαμο στο Πίστομα του Θεοτόκη. Έσκαψες τό λάκκο κι εσύ και στήριξες στην άγκαλιά σου τή μισοπεθαμένη μάνα, πού τιμωρήθηκε να θάψει με τά ίδια της τά χέρια μπρούμυτα τόν καρπό του παράνομου έρωτά της. Άκουσες τόν ήχο του άδικου δρεπανιού στον τρυφερό τράχηλο τής άθωότητας.

Συντετριμμένος παρακολουθείς τήν έκταφή του έκτελεσμένου δεκαεξάχρονου από τήν παραγεμισμένη με κόκαλα παλικαριών γή μας στο έξαιρετικό 13-12-43 του Γιώργου Ιωάννου. Έζησες, άκόμη, μαζί με τήν Καίτη του ένα θριαμβικό δίωρο έλπίδας ότι ό θάνατος τής μάνας μπορεί και να 'ναι νεκροφάνεια και Ξέσπασες σε λυγμούς μετά τήν όριστική άπόφανση του γιατρού. Είμαι βέβαιος πώς έψαξες κάπου να βρείς κι εσύ μιά *σαρκοφάγο* για έρωτική φωλιά κι ότι μακάρισες τό εύτυχημένο ζευγαράκι για τό πέραν κάθε ύποψίας καταφύγιο του.

Η ατμόσφαιρά σου έχει τή συννεφιά τής ατμόσφαιρας τών διηγημάτων του πρόωρα χαμένου Μάριου Χάκκα. Στιγμές στά ποιήματά σου άντανακλούν τήν Περίπτωση θανάτου, τήν Αυτόπυρπόληση, τό Φωτογράφο καί τό Καμίον, τό Πτώμα, τήν Τροχαία περίπτωση, άλλα πιό πολύ τό διήγημα Τά τελευταία μου. Δίνεις κι εσύ σέ *παρλλαγές του μαύρου* τόν τρόπο και τό σαρκασμό. Σφυρίζεις κι εσύ τά δικά σου ποιήματα μέσα στό σκοτεινό δάσος, τό ξεφοβάσαι και τό περνάς.

Και όταν τό τρίτο γεράκι –τό περίβλημα του θανάτου– ξέφυγε από τό μεγάλο κλουβί του και επίσκεψτηκε τόν Ήπότη Τσελάνο, ήσουν κι εσύ εκεί. Έσύ του άνοιξες τό παράθυρο και άκουσες τό στοχαστικό του κρώξιμο μαζί με τή Θεοφανώ Καλογιάννη: «Ο πλήρης θάνατος δέν έρχεται στή μάχη, άλλα τή νύχτα, όταν άμβλύνονται οι φιλοδοξίες και άτονούν τά κάθε είδους άνδραγαθήματα. Δίκασες και έκρινες πολλούς. Όποιος όμως άποφασίζει για Ξένους θανάτους περιφρονεί και σταδιακά ξεχνά τόν δικό του». Ύστερα άκολουθήσες τή νεκρική πομπή, όπως τήν ιστορεί ο Τζιότο στό όμώνυμο άριστούργημά του. Σκεφτόσουν: Άν ζούσες τή ζωή σου άνάστροφα, καθώς ο ήπότης, τά ίδια ποιήματα θά έγγραφες άρχίζοντας από τό τελευταίο;

Σπούδασες βέβαια και τόν Ήλία Παπαδημητρακόπουλο· τά περίφημα αυτοβιογραφικά διηγήματα του *Γενικού άρχειοθέτη*. Τό Ένύπνιο είναι τό ένα, όταν Φλεβάρη του '82 έτοιμάζαν τό τρισάγιο στον τάφο του πατέρα του. Τό άλλο από τά παιδικά του χρόνια στην Κατοχή, στό γυναικωνίτη του Άγίου Άθανασίου και άργότερα πολύ στην έπικήδεια τελετή του Τάκη Σινόπουλου. Συγγενεύεις ώστόσο και με τά διηγήματά του Όβολός, Νεκροφάνεια, Τό πενητάρι. Ένωσες μήπως νά σέ άπαξιώνει τό βλέμμα του πιστού σκύλου κάτω από τό φέρετρο; Μά πιό πολύ άκούω τό άγχωμένο τρεχαλιτό σου στό άμμοχάλικο τής άδειας πλατείας, όταν άποφασιστικός και άκάματος σέ κυνηγά ο δικός σου άγνωστος ποδηλάτης. Τή δύναμη τής άπειλής νά ποιεί τήν έχεις γνωρίσει κι εσύ πολύ καλά.

Και από τόν Πύργο στό όροπέδιο του Λασιθίου. Ήσουν μέσα στό έγκαταλειμμένο θεόκλειστο σπίτι. Είδες τό τελετουργικό. Τήν τομή στη φλέβα, τή λακουβίτσα νά γεμίζει άχνιστό αίμα, τή σκιά του πατέρα στο *Βίο του Ίσμαήλ Φερικ πασα* τής Ρέας Γαλανάκη. Μύρισες τό άρωμα από τό ίδιο μήλο, τό άρωμα που είχε ποτίσει βαθιά τούς νοτιομένους τοίχους και τούς πόρους τής μνήμης. Ένωσες κι εσύ τό μεγάλο τραγικό δίλημμα. Με αυτούς ή με τούς άλλους;

Τό ταξίδι μας τελειώνει (τελειώνει άραγε;) στα στενά πηγάδια τής Ήπειρου, πλάι στην κοίτη του Άχέροντα. Άκουσες τό άγριο ποδοβολητό τών διψασμένων ψυχών. Μίλησες με τόν νεκρό άδελφό, που ξύπνησε κι αυτός από τό προσκλητήριο του λαουτιέρη. Μίλησες με τόν εαυτό σου. Προσπάθησες νά τόν γνωρίσεις κι εσύ. Ήταν ή εποχή που άνθιζε τό *άσημόχορτο* του Βασίλη Γκουρογιάννη. Η έπιχειρήση αυτογνωσίας και αυτοκάθαρσης έχει φτάσει βαθιά και πονάει.

Παυσιόπονο, προσωρινό επίθεμα στις άνοιγμένες πληγές του δημιουργού, και του άναγνώστη, σάν δώρο, μόνο ένα ποίημα.

Σέ φόντο λευκό

Του μαύρου οι τόνοι ξεθωριάζουν, Στάθη Κουτσούνη, καθώς ώριμάζει ή σκέψη σου και ή γραφή σου. Τό στοχασμό του θανάτου διαδέχεται ο στοχασμός του έρωτα στην τελευταία σου ποιητική συλλογή, τήν *Τρομοκρατία τής όμορφιάς*. Έδώ κρυσταλλώνονται ιδέες που γέρνουν προς τό γκρίζο ή που πλησιάζουν άκόμη και στό λευκό.

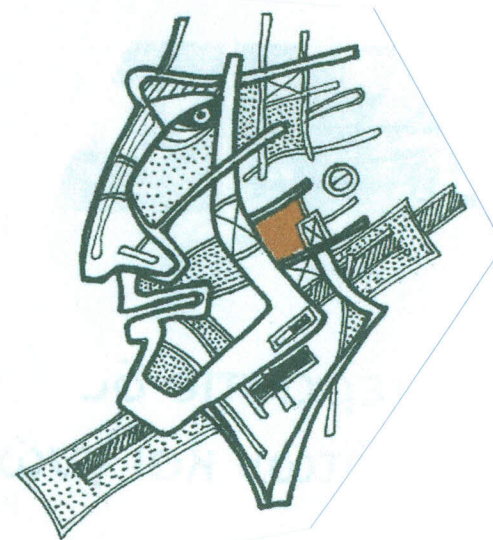
Σέ άπασχολεί τώρα και τό διάστημα πριν από τό μεγάλο Μετά. Η ζωή με τούς άνυπεράσπιστους έρωτες, τή δικαίωση ή τή συντριβή τους. Η τρομοκρατούσα όμορφιά και τά τρομοκρατημένα θύματά της. Η ζωή με τίς άπρόσμενες έμπνοές, τίς εύτυχεις ή άτυχεις άπόπειρες πραγμάτωσης τής ποιητικής ιδέας. Η ζωή, και πάλι βέβαια, με τό σπόρο τής φθοράς γαντζωμένο στα σπλάχνα της. Η ζωή ώστόσο που επιμένει. Παραπονιόσαι, γκρινιάζεις και άγωνιάς. Ωστόσο, γράφεις. Πριν από τήν ολοκληρωτική σιωπή του τέλους άφήνεις στον κόσμο τίς λέξεις. Έχουν και οι ποιητές τό δικό τους δημιουργικό δρεπάνι και μ' αυτό παλεύουν τό θάνατο.

Πέρα από τήν διά τής πίστωσης Άνάσταση, τόσο δύσκολη εξάλλου, συντελείται και ή άνάσταση τών λέξεων, τών κειμένων, τών βιβλίων, ή άνάσταση δηλαδή του λόγου.

Τά βιβλία επιτύμβια μνημεία και οι λέξεις σφραγισμένα μνήματα. Οι βιβλιοθήκες τεράστιες νεκροπόλεις με τούς χιλιάδες άζητήτους τόμους τους φυλαγμένους στις προθήκες νά περιμένουν ύπομονετικά τούς άναγνώστες τους. Τά βιβλία πρόσφορα πάντα για μελλοντικές περιδιαβάσεις και ξεφυλλίσματα. Τά βιβλία *παρλλαγές του μαύρου σε φόντο λευκό*. Σιωπηλές φωλιές λέξεων που κείνται νεκρωμένες μπροστά σε άπορούσες συνειδήσεις, τό ίδιο σιωπηλές μά γεμάτες προσδοκίες. Έτσι, κάθε φορά που άνοίγουμε ένα βιβλίο κι άρχίζουμε τήν άνάγνωση του κειμένου, οι λέξεις άνασταίνουν τά νοήματά τους. Κάθε διαβασμένο βιβλίο είναι ένα νεκραναστημένο βιβλίο, που χρωστά τή ζωή του σε έναν άναγνώστη και

μιάν άναγνώστη. Παράλληλα, κάθε φορά που άνοίγουμε ένα βιβλίο, τό άρωμα μιας Ξένης ή Ξεχασμένης ζωής κατακλύζει τήν ύπαρξη μας και μας αίμοδοτεί. Είμαστε τώρα έμεις οι άναστημένοι, που χρωστάμε τή ζωή μας σ' αυτό τό βιβλίο. Έτσι, κάθε άνάγνωση εξελίσσεται και καταλήγει σε νίκη τής ζωής. Κάθε άνάγνωση έπιβεβαιώνει ότι ο θάνατος (τής γραφής και του άναγνώστη) έπατήθη. Τελικά αυτός ο χάρτινος τών κειμένων Κεραμικός, αυτός ο άπέραντος δαιδαλώδης Κεραμικός του γραμμένου λόγου είναι ίσως ο μόνος τόπος όπου μπορεί νά έπιτευχθεί για τούς πολλούς ή Άθανασία.

Γράφουμε άλλα και διαβάζουμε, μιλάμε και γράφουμε για τά διαβάσματα μας, κι έτσι οικειωνόμαστε τό θάνατο και τόν ξεφοβόμαστε. Χάνει κάτι από τό άποτρόπαιο πρόσωπό του κι άποτελεί συμβάν στη ζωή μας.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τό παραπάνω κείμενο εκφώνήθηκε στις 11 Άπριλίου 2005 στό Πολιτιστικό Πολύκεντρο «Ηλέκτρα Άποστόλου» του Δήμου Ήρακλείου Άττικής σε τιμητική εκδήλωση για τόν ποιητή Στάθη Κουτσούνη. Στο πλαίσιο τής εκδήλωσης, ο έικαστικός και συγγραφέας Τάσος Μαδαμόπουλος παρουσίασε τό πολύπτυχό του «Παρλλαγές του μαύρου σε φόντο λευκό» ή άλλίως «Η διά τής άναγνώσεως άνάσταση τών λέξεων», δανειζόμενος και έπαυξάνοντας τόν τίτλο τής ποιητικής συλλογής *Παρλλαγές του μαύρου* του Στάθη Κουτσούνη.